

Mälestusi August Lillakast

Küi ma 1910. a. sügisel taas Kadrina Hariduse Seltsi kooli — seekord juba lõpuklassi — läksin, oli meie kooli ja klassi üle tulnud Liigusti kihelkonnakooli poisse.

Siis need programmid ja saksa keele õpetamise kõrgem tase pidid kergendama edasipääsu linnakoolidesse. Uute poiste nime-dest on meelde jäänud August Lillakas, vennad Raamatud, pikk Veervald, Akberg ja Kiiver. Peagi olid uued poisid pingsas õppe-töös ja vahetunniaegseis vallatus-tes meile omaseks saanud, nii et võis öelda, mis mees keegi oli. Pikka Veervaldi hakkasime Lae-vamästiks hüüdma ja August Lillakast sai kooli Kibekäpp, kes oli kurnimängus, märkiviskami-sel ja eriti läptuus kõige osa-vam poiss. Iseloomult oli ta selt-siv, sõbralik ja jutukas. Mäletan, et ta õpetas meile uusi mängu, mida nad Liigustil olid mängi-nud. Ilmutades häid organiseeri-misvõimeid, kippus iseenesest nii kujunema, et Lillakas oli män-gude juht ja eestvedaja.

Õppetöös kuulus Lillakas pa-remate hulka. Eriti huvitasid teda kirjanäus ja ajalugu. Ta lugès vaimustusega raamatuid ajaloolistest isikutest ja soovitas neid teistelegi. Joonistamises trumps ta meid kõiki üle ja ka-rikatuuriid tulid tal hästi välja.

Mäletan, et korä pärast kella helisemist viskas Lillakas veel kiiruga tahvilile kolletise, millel olid ka säba, särvad ja sõrad. Kui pändi pilbile allkirjaks «Ra-bakurat», oli klass otsäst-otsani naeru ja kibinat täis. Kui õpe-taja klassi astus, oli Lillakas emētis tahvil puhkimisega ja jäi talle niiviisi näppu. Õpetaja Jaan Laur küsis algul Lillakalt ja pä-rast kogu klassilt, mis tahvilile joonistatud oli. Vastust ta ei saanud. Pahandatud õpetaja üt-les, et ta enne tundi ei alusta, kui õpilane Lillakas joonistab tahvilile uuesti samasuguse pildi. Suur oli meie hämmastus, kui Lillakas «Rabakurad» asemele õpetaja Lauri võrdlemisi viisaka karikatuuri viskas. Paistis, et ka õpetaja hämmastus. Ta võttis prillid eest, puhastas neid täkk aega ja pani jälle ette tagasi. Siis kõhatas ja ütles: «Noh, na-gu näha, oled sa, Lillakas, iga asja peale meister. Aga tund on ikkagi õppimiseks, mitte lolluste

tegemiseks. Mine pinkil!»

Veel on August Lillakas mulle eredalt meelde jäänud õpi-laste streigi organisatorina. Ühel vahetunnil hakkas Johannes Müntser Aleksander Tampuud veidi nökkima, mispeale Tampuud Müntserit taga ajama hakkas. Müntser põikles osavalt pinkide vahel, kuni libises ja kukkudes pea vastu pinki katki löi. Ka ninast hakkas verd jooksuma. Tüdrukute kisa peale jooksid õpetajad kokku, kuulsid, et Tam-puud ajanud Müntserit taga, ja sellega asja uurimine piirduski. Verine Müntser talutati õpetaja-tetuppa, seoti haavad ja kästi paar tundi internaadis lamada. Tampuule aga öeldi järgmisel hommikul, et võtku oma asjad ja hakaku astuma. Mõrtsukaid nemad oma koolis ei õpeta. Ei aidanud poiste seletused ega tüdrukute palved. Eelmisel õh-tul langetatud õppendukogu otsus oli lõplik ja edasikaebami-sele ei kuulunud.

Kahju oli Tampuust, toredast poisist, lahkuda. Arutasime pois-tega internaadis poole ööni, mida saaksime Tampuud heaks teha. Te-gelikult oli ju Müntser algataja ja Tampuud ei jõudnud talle veel midagi häda teha. Lõpuks jõud-sime otsusele, et saadame hom-mikul enne tunde grupi poisse koolijuhataja palvele. Kui poi-sid järgmisel hommikul õnnetute nägudega õpetajatetoast välja tu-lid, hüppas Lillakas pingile püsti ja hüüdis: «Mitte üks poiss enne tundi ei lähe, kui Tampuud on koolis tagasi.» Ta võttis oma raamatud ja jalutas sirgelt, pead püsti hoides, klassist välja. Pea-gi järgnes talle Paul Raamat. Kohkustime esialgu ära: kas siis nii tohib teha? Kui isa kodus teada saab, ei siis nalja ole! Sel ajal veel kardeti ja austati oma vanemaid, sest kooliskäimine ole-nes siis täielikult isa-ema raha-kotist. Kõige suuremat hirmu tegi poistele alati see, et kui koo-lis midagi halba juhtub, võtab isa su trahviiks sealt ära. See aga oleks tähendanud mõnele mehele terve eluaja võrastes ta-ludes karjapoisi- ja sulasepõlve. Aga kui kell tundi helises, oli klass poistest tühi. Ainult tüdru-kud, keda meil vähem oli, jäid hirmunud nägudega pinki istuma.

Küll oli neid siis pinnituid ja ähvardatud, et andku asja alga-taja üles. Aga tüdrukud olid tub-

lid. Tunnistasid, et poisid läksid kõik korraga klassiuksest välja. Valisime endi hulgast salajase juhtkonna August Lillakaga ees-otsas. Lillakas korraldas poistele meelelahutusi, teised valvasid distsipliini järele, et keegi ei juh-tuks alevis ulakust tegema. Ka koju ei lubatud kedagi, sest nä-dala leivakott oli ju kõigil kaas-sas. Et aeg oli juba kevadepool-ne, käisime kalal, jalutasime raudteeäärses männikus või män-gisime Hulja surnuaia taga kurni. Kui mõnele õpetajale ette sattu-sime, teretasime viisakalt ja vas-tasime noomimise peale, et me enne kooli ei tule, kui Tampuud tagasi võetakse. Küll ähvardati isad kooli kutsuda ja isegi kar-davoi kohale tuua. Siiski oli Au-gust Lillaka kindel iseloom meile nii suur eeskuj, et me kartisime reetmise puhul oma poiste huk-kamõistu rohkem kui isa kere-täit.

Streik kestis mitu päeva.

Siis töid tüdrukud sõna, et õpe-tajad olid Tampuud asja nende käest uuesti uurima hakanud. Kutsuti ka poisse tunnistama. Ei mäleta enam, kes viimaks selle teate tõi, et Tampuud võetakse kooli tagasi. Nii lõppes meie streik võiduga. See lugu andis meile palju meelekindlust ka edasises elus töö ja õiguse nimel lõpuni vastu pidada. Hiljem, kui kool juba läbi oli, kuulsime, et õpetajad pole julgenud asja suu-re kella külge lasta kooli sulge-mise kartusel, sest Kadrina Ha-riduse Seltsi kool ei olnud oma poliitilise meelsuse poolest kõrge-mal pool mitte just heas kirjjas.

Viimast korda nägin August Lillakast õhvitserina 1917. aastal Rõukvere kreisi sõjaväeülema kantseleis, kus ma sel ajal sõja-väekirjutajana kroonut teenisin. Ta oli käinud kodus puhkusel ja vormistas pabereid väeossa tuga-sisõidu puhul. Paguneid siis enam ei kantud ja tal olid õhvitseri-tunnused kraenurkael. Vestlesime poliitilisest olukorrast ja mee-nutasime endisi klassivendi Kad-rina päevilt. Lugesime üles neid, kes veel alles olid, sest kolm aas-tat kestnud sõda oli ka meie len-nust juba oma lõikuse võtnud.

Jätsime peatses jällenägemisloo-tuses kiirustades hüvasti ega või-nud aimatagi, et see meie elus viimaseks käepigistuseks jäi.

Villem VUNDERLICH